

Engelandvaarders (trilogie)

K. Norel

Rolf Oosterloo

Rolf Oosterloo is huisvader en directeur van de Faculteit Luchtvaart-en Ruimtevaarttechniek van de Technische Universiteit Delft.

Als kind treuzelde ik al met het lezen van mooie boeken. Ik wilde zo lang mogelijk genieten van een meeslepend of spannend verhaal en zorgde ervoor dat het niet te snel zou aflopen door geregeld terug te bladeren. Voor een kind dat een eigen wereld van mooie verhalen langdurig wil koesteren is een boekenreeks natuurlijk een uitkomst. De trilogie Engelandvaarders van de Friese journalist/schrijver Klaas Norel is zo'n reeks. Norel heeft, mede op basis van eigen ervaringen in de illegaliteit, Engelandvaarders geschreven tijdens de oorlogsjaren. Volgens de flaptekst van mijn beduimelde edities is het een klassiek geworden jeugd-en volksboek over Nederland in oorlog, verdrukking en verzet. Onlangs is de 41 e druk op de markt verschenen!

De schrijver volgt in *Engelandvaarders* in grote lijnen de geschiedenis van WO II en plaatst daarin zijn jeugdige helden (vrome, kranige en oranjegezinde vissers uit Urk) die vanaf het begin tot het einde daarin een actieve rol spelen. De Duitse inval in Nederland markeert de aanvang van het verhaal. De 16 jarige hoofdpersoon Evert Gnodde is dan vissershulp op de boot van zijn vader. Evert is onthutst over de onverhoedse aanval en de kort daarop volgende Nederlandse overgave. De bezetting is nog vrij pril wanneer bepaalde vrienden van Evert opperen 'dat die Duitsers zo kwaad nog niet zijn'. Zij verwachten een slaatje te kunnen slaan uit de machtswisseling. Evert denkt daar anders over. Nadat hij de bemanning van een neergestort Engels vliegtuig heeft geholpen moet Evert onderduiken. Hij belandt in het verzet en raakt door zijn illegale werk bevriend met Jan Koekman. Evert en Jan smeden een plan om naar Engeland te gaan. Ze nemen na een periode van aarzeling het, in de ogen van andere vaderlanders, dubieuze besluit zich bij de Duitse marine aan te melden en hopen zo de gelegenheid af te kunnen dwingen om zich bij de geallieerden aan te sluiten. Alie (de vriendin van Evert) twijfelt of het doel de middelen heiligt, maar blijft op de rechtschapenheid van haar vriend vertrouwen. Het lukt de jonge helden om een Duits oorlogsschip op volle zee over te geven aan de Engelsen. Vanuit Engeland bestrijden Evert en Jan de Duitsers als matrozen bij de Nederlandse marine. Ze patrouilleren langs de Noordzeekust, maken voorts de invasie in Normandië mee en raken bij de bevrijding van Nederland verzeild in de slag om Arnhem. Na een periode van krijgsgevangenschap komen de strijdmakkers weer in het verzet terecht, om van daaruit hun bijdrage aan de geallieerde victorie te leveren. Dan nog besluiten de jongens in Duits uniform goede vaderlanders uit de gevangenis te bevrijden. Eind goed, al goed: familie, geliefden en vrienden treffen elkaar gezond van lijf en leden weer op een bevrijd Urk. *Engelandvaarders* wordt gekenmerkt door een sterke historische lijn en een normatieve verteltrant. De boeken sluiten consequent aan bij gebeurtenissen uit oorlog en bezetting. Het is geen waardevrije lectuur. De context confronteert de hoofdpersonen en daarmee ook de jonge lezer met lastige vragen over goed en kwaad. Is het bijvoorbeeld verdedigbaar om je schijnbaar met het kwaad te identificeren (aanmelding bij de *Kriegsmarine*) om vervolgens dit kwaad te kunnen gaan bestrijden, indien er geen andere realistische opties voor verzet zijn?

De moraliteit en het normbesef van midden vorige eeuw zijn niet meer die van nu, hetgeen de vraag oproept of de door Norel gehanteerde normen en waarden niet gedateerd zijn. Daarop is geen eensluidend antwoord mogelijk. De manier waarop Norel gebeurtenissen en motieven beoordeelt vanuit het oogpunt van goed en kwaad, oprechtheid en onoprechtheid en trouw en ontrouw lijkt zeker nog aanvaardbaar. Over de bedoelingen van de hoofdpersonen zal men nu even positief kunnen oordelen als tijdens het verschijnen van de reeks. En de boeken geven zelf het antwoord, hoe lastig ook, op de vraag of de gevolgde tactiek acceptabel was. De Nederlandse samenleving heeft hoe dan ook het contrast van goed en kwaad uit '40-'45 als vermaning gefixeerd, vooral met het oog op nieuwe generaties. Daarom zal de inhoud voor de meeste lezers niet wezensvreemd zijn.

Het blijft wel de vraag of het verstandig is kinderen oorlogsboeken te laten lezen, teneinde normatieve vraagstukken aan de kaak te stellen. Willen we kinderen niet afgezonderd van de wereld om hen heen laten opgroeien dan zou ik de vraag anders stellen, namelijk: welke kinderboeken met geweld als thema zou je in kinderhanden durven geven? Ik kan me weinig morele grenzen voorstellen die een kind niet zou mogen verkennen. Sterker nog, een vroege confrontatie met morele dilemma's -ook in verhalen over oorlogsgeweld -zou geen kwaad kunnen, indien daarop in ieder geval een vertaling naar de actualiteit volgt. Denk daarbij maar eens aan morele dilemma's in het hier en nu van bijvoorbeeld blauwhelmen in Srebrenica.

De sterk religieuze inborst en de onvoorwaardelijke oranjegezindheid van de personages lijken gedateerd. De jeugd van nu zal zich waarschijnlijk gemakkelijker identificeren met een minder dogmatische Evert, die het leven en zijn relaties met familie, vrienden en vriendin wat luchtiger opvat. De standvastigheid van koningsgezinde vissers uit Urk zou men op het eerste gezicht hoogstens als historisch interessant kunnen duiden. Dan wordt echter wel vergeten dat ook nu een willekeurig Nederlands VN-bataljon nog wel zijn Evert Gnoddes zal kennen.

Daarnaast is het niet meer van deze tijd om negatieve beelden over Duitsers te koesteren of te bevestigen. Uit onderzoek van Instituut Clingendael en de Universiteit Leiden blijkt dat Nederlandse jongeren, vergeleken met andere Europese jongeren, nog een zeer negatieve houding ten opzichte van Duitsers hebben. Ondanks alle projecten om het beeld van Duitsland en Duitsers te veranderen is de instelling van Nederlandse jongeren nog steeds te herleiden tot gebeurtenissen uit de Tweede Wereldoorlog. De historische nauwkeurigheid van Norel garandeert gelukkig wel een bepaalde mate van objectiviteit en biedt daarmee aanknopingspunten voor de ontwikkeling van een genuanceerd beeld over Duitsland en de Duitsers toen en nu.

Terugkijken naar de dingen die je vroeger mooi vond is vaak vertederend. Soms brengt het ook een gevoel van verlegenheid met zich mee. Ik geneerde me aanvankelijk toen ik de boeken van Norel weer doorbladerde. Het stijve taalgebruik, het eenzijdige positieve beeld van verzet tegen verdrukking, de godvruchtigheid van de hoofdpersonen, de spruitjesgeur van Urk en de overdreven bravoure van de stoere vissers in oorlogstijd. Wanneer mijn kinderen later de boeken van Norel vinden en van mij willen weten of het leuke boeken zijn zal ik deze toch aanprijzen. Ondanks de streng protestantse setting weet Norel de fascinatie van de lezer voor het contrast goed-kwaad te prikkelen en waarschuwt hij er op zijn eigen wijze voor om altijd aan de goede kant van de streep te

blijven.

© Pedagogiek, jaargang 21 nr. 1, maart 2001, ISSN 1567-7109